

İKTİSAT, KURUMSAL İKTİSAT VE İKTİSAT SOSYOLOJİSİ

Feridun YILMAZ*

Özet

İktisat ile sosyoloji arasında 1970’li yıllara kadar devam eden bir entelektüel işbölümü mevcuttu. İktisat rasyonel seçim teorisi çerçevesinde piyasa analizine odaklanırken, sosyoloji ise yapılar, kültür ve değerleri açıklamaya odaklanmıştı. Yeni kurumsal iktisat ile iktisat sosyolojisinin gelişimi ile birlikte bu disiplin tanımları 1970’li yıllar başlarında radikal bir biçimde değişmeye başladı. İktisatta ortodoksi ile heterodoksi arasındaki ilişkinin doğası da aynı yıllarda hızla değişmeye başladı. Bu çalışmanın amacı iktisatta ortodoksi ve heterodoksideki gelişmelere odaklanarak iktisat ile sosyoloji arasındaki ilişkiyi tartışmaktır. Kurumsal iktisat hem ortodoks hem de heterodoks iktisadın kullandığı bir tanım olduğundan, tartışma bu okul üzerinden yürütülecektir.

Anahtar Kelimeler: *Kurumsal iktisat, iktisat sosyolojisi, ortodoksi, heterodoksi*

ECONOMICS, INSTITUTIONAL ECONOMICS AND ECONOMIC SOCIOLOGY

Abstract

The division that existed between economics and sociology survived until the 1970s. Economics focuses on the market by emphasizing the framework of rational choice under the constraints of given preferences, whereas sociology emphasizes the roles of culture, structures and values. These disciplinary definitions changed radically after the 1970s, when both new institutional economics and economic sociology made significant achievements in terms of both theory and research. The nature of the relationship between orthodoxy and heterodoxy in economics also radically changed after the 1970s. The aim of this paper is to discuss the relationship between economics and sociology by focusing on the developments in orthodoxy and heterodoxy in economics. As the label of institutional economics is used by both orthodoxy and heterodoxy, the paper will also focus on institutional economics.

Keywords: *Institutional economics, economic sociology, orthodoxy, heterodoxy*

* Prof. Dr., Uludağ Üniversitesi, İİBF, İktisat Bölümü. E-mail: fyilmaz@uludag.edu.tr

Giriş: Tarihsel arka plan ve günümüze yansımalar

Sosyal bilimlerin felsefeden bağımsızlaşarak ortaya çıkışı büyük ölçüde sanayi kapitalizminin belirginleştirdiği yeni toplumsal yapıyla ilişkilidir. Ekonomi alanının tarihsel olarak ilk kez bu denli belirleyicilik kazanması, sosyal bilimlerin disiplinler bağımsızlıklarının da şekillenme sıralamasını belirlemiştir. İktisat biliminin ortaya çıkış yıllarındaki isminin politik ekonomi (political economy) olması, dönemin yazarlarının ekonomi alanının politik olanın belirleyiciliği altında değerlendirilebileceğini tahayyül ediyor olmalarıyla ilgilidir. Fakat ekonomi alanının bütün toplumsal yapının yönlendiricisi olabileceği ondokuzuncu yüzyıl sonlarına doğru artık açıkça görülmeye başlanınca disiplinin ismi iktisat bilimine (economics) dönüşmüştür. Bu yönüyle iktisat bilimi sosyal bilimlerin bilimsellik iddiasıyla doğuşunun müjdecisi olan bir disiplindir. Bu yüzden doğa bilimleri benzeri bir bilim olma anlamına gelen bilimsellik iddiası iktisadın peşini hiç bırakmayacaktır. Marjinalist devrimle birlikte politik ekonomi yerini iktisat bilimine bırakmıştır. Marjinalist devrimden sonra iktisat inceleme alanını iktisadi dünyadaki mübadeleye indirgemiş, yöntem olarak da doğa bilimlerini taklidi esas almıştır.

Sosyoloji ise kendisine iktisadın ekonomi alanına nazaran toplum gibi daha bütüncül bir inceleme nesnesi seçmiş olmasına rağmen, disiplinler sınır çizme ve meşruiyet arayışını bütünüyle iktisat biliminin seyrine dayandırmıştır. İktisadın marjinalist devrimle birlikte kendi inceleme alanını daraltması, sosyolojinin kendisine alan açmasına imkan vermiştir. Ondokuzuncu yüzyılda daha bütüncül iddialar peşinde koşan politik ekonomi, sosyoloji için rakip konumdayken, marjinalist devrimi geçirmiş olan iktisat içinse sosyoloji tamamlayıcı disiplin konumuna geçmiştir (Clarke 1982, 233). İktisatla sosyoloji arasındaki ilişkinin rakiplikten tamamlayıcılığa evrilmesinde marjinalist iktisatçılarla tarihçi iktisatçılar arasında yaşanan yöntem kavgasının (*methodenstreit*) ve bu kavgadan hareketle sosyolojinin alanını belirleme çabası gösteren Max Weber'in payı büyüktür. Yöntem kavgasında Carl Menger iktisadın soyut, değerden bağımsız ve evrensel kanunlarına vurgu yaparken, tarihselciler ise tarihsel bilgiyi, somut olanı ve değerleri öne çıkarmaktaydılar. Bu kavgada iktisadın ilk yolu seçmesi ve giderek teknikleşecek olan bir dile doğru evrilmesi paradoksal bir biçimde iktisat ile sosyoloji arasındaki ilişkiyi de rakiplikten tamamlayıcılık ilişkisine dönüştürmüştür. Bu durum paradoksaldır çünkü iktisadın tarihselcilerin savunduğu yolda ısrarı sosyolojiye neredeyse alan bırakmamaktadır.

Weber tam burada devreye girer. Clarke'ın da (1982, 234) belirttiği gibi Weber sosyolojinin sosyal bilimlerin otonom bir dalı olarak gelişebileceği sistematik bir temel oluşturmuştur. İktisadi rasyonalitenin neredeyse yegane ideal etiği sunduğuna ilişkin görüşe itiraz edip, politik, dini, ahlaki ve estetik kriterlerin de toplumsal eylem için değerlendirme temeli oluşturabileceğinde ısrar etmiştir. Böylece sosyoloji iktisadın kapsamadığı bencil çıkar peşinde koşma dogması dışındaki bütün toplumsal eylem alanlarını inceleyebilir hale gelmiştir. Weber aslında bu sayede hem iktisat hem de sosyoloji için kavramsal bir temel geliştirmiştir.

Weber'in attığı bu temel asıl olgunlaşmasını Lionel Robbins'in (1932) *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science* ile Talcott Parsons'ın ([1937] 1968) *The Structure of Social Action* kitaplarında bulur. Bu iki kitapla birlikte iktisat ve sosyoloji arasındaki entelektüel işbölümü bir centilmenlik anlaşması ile netleşmiştir. "Robbins-Parsons uzlaşması" da denebilecek olan bu işbölümünde iktisat araçların verili amaçlara ulaşırken rasyonel olarak seçimine odaklanırken, sosyoloji bu amaçların toplumsal kökenlerini açıklamaya odaklanır. İktisat bireysel rasyonaliteyi vurgularken, sosyoloji yapılar, kültür ve değerleri öne çıkarır. Bu entelektüel işbölümü yaklaşık olarak 1970'li yıllar başlarına kadar sürecektir. (Hodgson 2008, 136).

İlgili entelektüel işbölümünün ortaya çıkış biçiminin üniversitedeki kurumsallaşmaya da yansıdığı görülmektedir. Örneğin Amerika'da sosyoloji iktisat içinde bir alan olarak başlamış ve giderek ayrı bir disipline dönüşmüştür. Amerika'daki ondokuzuncu yüzyılın son çeyreğindeki ilk kuşak sosyologlar iktisadi sorunlara odaklanmışlar Herbert Spencer'in görüşlerinden ve Alman tarihçi okulun kapitalist kurumlara yönelik tarihsel bilgiyi ve eleştiriyi öne çıkaran yaklaşımından etkilenmişlerdir. Yirminci yüzyılın ilk çeyreğinde ise sosyoloji artık iktisattan ayrılarak ayrı bölüm haline gelmeye başlamıştır. (Young 2009, 111). Bu ayrışmada iktisadın ana akımının marjinalizm lehine tercihinin payı büyüktür.

1970'li yıllar başlarına gelindiğinde ise temelde iki gelişme bu entelektüel işbölümünün ya da centilmenlik anlaşmasının eski tarzının bozulup yeni bir temelde yeni bir uzlaşmanın uç vermesine yol açar. Bu yeni uzlaşma kendi içinde hem imkanlar barındırır hem de diğer bazı imkanların fedasına sebep olur. Bu gelişmelerden ilki sosyolojinin seyrinde ortaya çıkan değişimlerdir. İkincisi ise ironik bir biçimde marjinalizmin kendine güveninin yükselişine bağlı olarak kendi inceleme nesnesi olan ekonominin alanının dışına doğru inceleme yöntemini yaymaya başlamasıdır.

Sosyoloji 1970’li yılların başına kadar da çok homojen bir dil geliştirememiş olsa da, Parsons’ın söylemi etrafında tanımlanabilir bir çerçeveye ulaşmıştı. 1960’lı yıllarla birlikte ise Parsons’ın yaklaşımı yoğun eleştirilere konu olmaya başlamış ve sosyolojinin zaten oldukça parçalı ve heterojen olan söylemi daha da temelli ayrışmalara ve geleneklere bölünmüştür. Çatışma teorilerinden sembolik etkileşimciliğe, etnometodolojiden Chicago empirisizmine, Frankfurt okulundan tarihsel sosyolojiye kadar hem mikro hem de makro sosyolojik dönüşümler ortaya çıkmıştır. Bu çeşitliliği Amerikan sosyolojisi ve Kıta Avrupa sosyolojisi şeklinde de tasnife tabi tutmak mümkündür. (Kalberg 2007; Caille 2007; Heiskala 2007). Ama ilgili dönemde Amerika ile Kıta Avrupası sosyolojik gelenekleri arasındaki etkileşim de çok artmıştır. (Joas 1993; 1996)

İktisat ile sosyoloji arasındaki eski uzlaşmanın 1970’li yıllarla birlikte sonlanması ve yeni tarz bir uzlaşmanın uç vermeye başlamasının ikinci ve daha önemli gerekçesi iktisattaki gelişmelerle ilgili olanıdır. 1970’li yıllar başlarından itibaren iktisatta bir yandan iktisadın ortodoksisini oluşturan ve temelleri marjinalist devrimde atılmış olan neoklasik teori kendi inceleme nesnesini aşmaya ve “yakın komşuların”(Yonay and Breslau 2006, 346) alanlarına doğru yayılmaya başlamış, diğer yandan da ortak paydaları ortodoksiye muhalefet olan heterodoks iktisat okulları da yeniden canlanmaya başlamıştır. Bu çalışmada iktisat ile sosyoloji arasındaki ilişki iktisat içi gelişmelerden ve özelden de ortodoksi ve heterodoksi arasındaki ilişkinin doğasına ilişkin tartışmalardan hareketle açıklanmaya çalışılmaktadır. Metnin iddiası iktisattaki ortodoksinin bir iç çeşitlenme olarak zuhur eden evriminin temelde onun yayılımına hizmet ettiğiidir. Bu yayılım hem heterodoks iktisat okullarını hem de sosyolojiyi kendi içine katan bir yayılımdır. Ortodoksinin bu yayılımı onun en sosyolojik heterodoksiyi oluşturan kurumsal iktisat ile olan ilişkisi üzerinden incelenmektedir.

İktisatta Ortodoksi-Heterodoksi Ayrımının Doğasına Dair

İktisatta ortodoksi-heterodoksi ayrımı sosyolojik bir kavram olarak disiplin içi egemenlik ilişkisini ima etse de bu ayrımın epistemolojik temelleri de vardır ve ayrım ondokuzuncu yüzyılın son çeyreğindeki yöntem kavgası (*Methodenstreit*) dönemine kadar geri gider. Bu yönüyle ayrım iktisat ile sosyolojinin iki ayrı disiplin olarak şekillenmesi ile de çok yakından ilişkilidir. Yöntem kavgasında sonradan ortodoksiyi oluşturacak olan taraf temelde doğa bilimlerini taklit etmeyi bilimsellik kriteri olarak

almaktaydı ve yöntemsel bireyciliğe dayalı, evrensel kurallar çerçevesinde bir bilimin mümkün olduğunu savunmaktaydı. Diğer taraf ise sosyal bilimlerin kendine has karakterini öne çıkarıp, doğa bilimlerinden farklı kendine has yöntemlere başvurması gerektiğini, tarihsel bilgiye dayalı ve bireyden ziyade bütünü esas alan bir yaklaşımı savunmaktaydı. Kavga, en azından sosyolojik sonuçları itibariyle, ilk grubun belirleyiciliği ile sonuçlandı ve neoklasik iktisat disiplinin ortodoksisi haline geldi. Bu gelişme yukarıda da değinildiği gibi daha bütüne bakmaya yönelimli olan sosyolojinin epistemolojik meşruiyetine de zemin hazırladı. İktisadın ortodoksisi diğer sosyal bilimlerle mukayese edildiğinde öyle güç kazandı ki kendi tanımını neredeyse disiplinin tanımını haline getirdi. Ortodoksinin iktisatta bu denli güçlenmesi aslında onun bıraktığı alana sosyolojinin yerleşmesiyle de ilgilidir. Çünkü heterodoks iktisat okulları ortodoks iktisadı genelde bireyci olmakla, gerçeklikten sapmakla, soyut olmakla, aşırı matematikselleşmekle, mekanik olmakla, yani oldukça sosyolojik gerekçelerle eleştirmektedirler. Heterodoks iktisat aslında sosyolojinin doldurduğu alana talip olan bir iktisat disiplini peşindeydi. Fakat sosyolojinin hızla bu alanı doldurması heterodoks iktisat okullarının neoklasik iktisat karşısında çok zayıf kalmalarına yol açtı. Hem epistemolojik temelleri hem de sosyolojik görünümü açısından en öne çıkan iki heterodoks okulda, Marxizm ve kurumsal iktisat örneğinde bunu görmek mümkündür. Marxizm düşünce atası Marx'ı büyük ölçüde sosyolojiye kaptırmış, ondokuzuncu yüzyılın bağlamına daha bağımlı bir iktisadi terminoloji ile söylemine devam etmek zorunda kalmıştır. Kurumsal iktisat ise kurumların belirleyiciliği üzerinden yürüttüğü sosyolojik vurguyu koruyup korumamakta müteredit tavrını hiç bırakmamış, bu da onu ortodoksi karşısında zayıflatmıştır.

Ortodoksi ile heterodoksi arasındaki ilişkiyi ve dolayısıyla iktisat ile sosyoloji arasındaki ilişkiyi yeniden düşünmeyi gerektiren gelişmeler ise 1970'li yıllarda ortaya çıkmıştır. Ortodoksi kendi içinde iki önemli atılım gerçekleştirerek bu ilişkinin doğasını da değiştirmiştir. İlk atılımda ondokuzuncu yüzyıl son çeyreğinde geliştirdiği 1950'li yıllarda matematiksel bir dilde teknik açıdan mükemmelleştirdiği metodolojiyi, rasyonel seçim teorisini, yalnızca ekonomi alanını incelemekte değil de insani eylemin tümünü incelemekte kullanacağını ilan etmiştir. Bu da sosyoloji ile başta varılan uzlaşmanın ihlali anlamına gelmiştir. Çünkü iktisat artık sosyolojinin alanını da, politik bilimin alanını da, hukukun alanını da ve tarihin alanını da rasyonel seçim teorisine dayalı olarak açıklayabileceğini öne sürmeye

başlamıştır. Bu atılım literatürde “metodolojik emperyalizm” olarak bilinen diğer disiplinlerin alanlarının yanında heterodoksinin ilgi alanlarının da ortodoksinin metodolojik işgaline açılmasına yol açmıştır. Örneğin daha önce “kara kutu” olarak görülen kurum kavramını neoklasik metodoloji ile inceleme çabası, bir heterodoks okul olan kurumsal iktisadın en temel kavramının elinden alınmasına yol açmıştır. Üstelik yine bu atılım kurum kavramının inceleme nesnesi haline gelmesi ile ortodoks iktisadın sosyolojinin kavramlarına da ortak olmasına yol açmıştır. İktisat sosyolojisi olarak 1980’li yıllar sonrası gelişecek literatürün en merkezi ilgilerinden birisi kurumlar olacaktır. Kavram çoğunlukla farklılaşan yöntemlerle ama ortak bir ilgiyle hem ortodoks iktisadın hem de sosyolojinin inceleme nesnesi olmuştur. Yine ironik bir biçimde yaklaşık yüz yıl önce marjinalist devrim sosyolojiye alan açmışken, bu devrimin ortodoksi haline getirdiği neoklasik iktisat kendi söylemini radikalleştirip her alana yaydığına sosyolojinin alanını işgal eder konuma gelmiştir.

Neoklasik teoriyi yeni inceleme alanlarına açmanın yanında ortodoksinin ikinci atılımı, doğa bilimlerinin yeni gelişen çağdaş tür ve yöntemlerinin iktisada taşınarak çeşitlendirilmesi şeklinde olmuştur. Ortodoksi içinde klasik oyun teorisi, evrimci oyun teorisi, davranışsal iktisat, evrimci iktisat, deneysel iktisat, nöroiktisat, kompleksite iktisadı, bilgisayar simülasyonları, bilişsel temele dayalı yaklaşımlar gibi ortodoksinin de yöntemini dönüştüren eğilimler belirginlik kazanmaya başlamışlardır. (Colander 2004; Davis 2008). Colander’e göre (2000; 2004) bu gelişmeler ortodoksinin yüzünün değişmekte olduğunun ve içinde fikirlerin evrildiği dinamik bir yapı olarak algılanması gerektiğinin göstergesidir. Davis de (2006; 2008) bu fikre temelde katılsa da bu değişimin çoğulcu bir iktisat bilimi ortaya çıkarmayıp, eğilimlerden birinin ortodoksiyi oluşturacağı yeni bir duruma yol açacağını düşünmektedir. Hatta ona göre ortodoksi içerisinde böylesine önemli bir dönüşümün yaşanmakta olduğunun heterodoks iktisatçılarının birçoğu farkında bile değildir.

Ortodoksi içerisinde böylesine bir dönüşümün yaşanmakta olduğu aşikardır. Ama ortodoksinin topyekün dönüşümüne yol açma ihtimali taşıyan bu çeşitlenme görünüşte bir çeşitlenme olsa da bu çeşitlenme aynı ontolojik zemine oturmaktadır. Kompleksite, evrim, çok boyutluluk, nöroekonomi, davranışçılık vb. gibi eğilimler formalistik modelleme çerçevesine dayanmaktadır. Her biri matematiksel modellemede ısrarcıdır. (Lawson 2005). Bu yönüyle metodolojik anlamda “tersine bir emperyalizmden”

(Frey and Benz 2004) bile söz edilebilir. Çünkü bu yeni yaklaşımlar yöntem kavgasının verildiği yıllardaki ortodoksinin temel tercihinine sadıktırlar. Aslolan doğa bilimleridir ve iktisat bu bilimleri taklit etmelidir. Bu yeni yönelimler metodolojik bireyciliği daha radikal bir boyuta da taşımaktadır, çünkü bireyin toplumsal etkileşim içerisinde aidiyet kazanması fikrine, toplumsallık fikrine tamamen yabancı bir maddi beden olarak kavrandığı bir evreye varılmış olmaktadır. Bedenin inceleme nesnesine dönüşmesi, iktisadi olanın toplumsallık içerisinde kavranabilmesinin imkanını bütünüyle ortadan kaldırırken, ortodoksinin halen kullanmakta olduğu matematik dille her şeye rağmen metaforik kalan doğa bilimi taklidi giderek taklit olmanın ötesinde bir doğa bilimi olmaya doğru disiplini götürmektedir. İktisat bunu başarabilirse, gerçekten de taklit düzeyinde değil de uygulama düzeyinde bir doğa bilimine dönüşebilir.

Ortodoksideki bu gelişmelere karşı heterodoksinin hem ortodoksideki radikal atılımı pek kavrayamama, hem de kendi içerisinde giderek belirginleşen uzmanlaşmalarından (Dow 2011, 1156) kaynaklanan bir körlük yaşadığı söylenebilir. Heterodoks iktisat okullarının da 1970’li yıllarla birlikte yeniden canlanmaya başladığı, yeni dergiler, akademik birlikler ve yayımlarla zenginleştiği gözlenmektedir. (O’Hara 2010; Bögenhold 2010; Lee 2010). Ama bütün bu canlanmaya rağmen heterodoks okullar ortodoksiye itirazlarını ağırlıklı olarak onun “gerçeklikten” kopuk oluşuna yöneltmişlerdir. Bu ise “gerçekliğin” doğasına ilişkin tartışmayı bir kenara, aslında doğa bilimlerinin “gerçeklik” kavrayışına, bırakmak anlamına gelmektedir. Üstelik “gerçeklik” ortodoks iktisattaki dönüşümle beraber çok daha ulaşılabilir bir şey haline gelmeye başlamış, yani ortodoksi bu eleştirinin üstesinden gelme imkanı yakalamıştır. Çünkü ortodoks iktisat davranışsalcılık, deneycilik ve nöro bilimlerden doğa bilimlerinin öteden beri kullandığı empirik yöntemle dönerek, doğa bilimlerinin “gerçeğine” daha fazla odaklanmış durumdadır.

Heterodoks okullar yöntem kavgası sonucunda kapanmış görülen tartışmayı yeniden düşünme iddiasını dillendirmekten genelde kaçınırlar. Oysa bu tartışma, zemini felsefede yürüyen bir tartışma olarak heterodoksinin ortodoksiye itirazını daha temelli kılabilceği imkanlar sunar. Heterodoks okulların bu tartışmaya yeniden dönme konusundaki isteksizlikleri tam da ortodoks iktisadın onlara yönelttiği bir eleştiriyi çok ciddiye almaları ile ilgilidir. Ortodoks iktisatçılar heterodoksların kendilerini soyut kalmakla suçlamalarına karşı, bu suçlamaları yönelttenlerin tutarlı bir teorilerinin

olmadığı cevabını verirler. Gerçekten de hemen hiçbir heterodoks iktisat okulunun ortodoksinin sahip olduğu iç tutarlılığı olan teknikleşmiş bir dili yoktur. Hal böyle olunca heterodoks iktisatçılar, salt eleştiri yapan ve bunu giderek daha da felsefi bir dile taşıyan ve bu yüzden de tutarlı bir iç söylemi olan disiplin inşasına yaramayacak argümanlardan uzak durmayı yeğlerler. Bu yüzden de yöntem kavgasının felsefi zeminindeki hermeneutik düşünce ve onun yirminci yüzyıldaki dönüşümünün sunduğu köklü eleştiri imkanları heterodoks iktisatçılara sıcak gelmemiştir. Hermeneutik düşünceye yakınlık duyan yegane eğilim Avusturya iktisat okulu içerisindeki bir yaklaşım olmuş, o da ne okulun bütünüyle dilini temsil etmiş ne de hüsnü kabul görmüştür.

Heterodoks iktisat okullarının ortodoksiyi felsefi düşünce temelinden eleştirmekten uzak durmaları, onların eleştirilerini daha araçsal boyutlara yönlendirmelerine yol açmıştır. Üstelik tam da eleştirdikleri ortodoksinin tutarlı diline duyulan hayranlık, kendilerinin de benzer bir disiplin inşası peşine düşmelerine yol açmıştır. Bu da çoğu zaman toplumsal olanı önceleyen felsefi tercihten uzaklaşmaya ve ortodoksinin dilindeki doğa bilimlerinin taklidi anlamındaki bilimsel dili yeniden üretmelerine götürmüştür. Öne çıkan heterodoks iktisat okullarından kurumsal iktisadın seyri bunun tipik örneklerinden birisidir.

Sosyolojik Gelenek ve Kurumsal İktisat

Kurumsal iktisat heterodoks iktisat okulları içerisinde sosyolojik geleneğe en yakın olan iktisat okuludur. Toplumsal olanı analizinin merkezine alma, doğa bilimlerinin taklidinden uzak durma ve mevcut kapitalist kurumların eleştirisi gibi oldukça sosyolojik imalar taşıyan bir okul olma potansiyeline sahiptir. Hatta kurumsal iktisadı, “sosyolojik kurumsal iktisat” (Zafirovski 2004), ekonomi ve toplumun sentezini yapan semiyotik kurumsal iktisat (Heiskala 2007) ya da heterodoks iktisadın bir parçası değil de “sosyal teorinin ve kültür teorisinin bir formu” olarak (Heiskala 2007) tanımlayanlar da vardır. Swedberg’in de (1991, 255) belirttiği gibi kurumsal iktisadı ne-oklasik ortodoksiden ayıran ve sosyoloji ile iktisat sosyolojisine yaklaştıran önemli benzerlikler vardır. Kurumsal iktisatçılar diğer sosyal bilimlerden de yararlanan daha geniş ve farklı bir iktisat teorisi peşindedirler. Veblen, Commons ve Mitchell gibi kurumsal iktisadın ilk kuşağını oluşturan isimler, ortodoksinin statikliğinin aksine toplumsal değişimi açıklama peşinde koşarlar. Bunu yaparken de sosyolojik analize hayli yakın bir kurumsal analiz temelinde yürütürler.

Kurumsal iktisadı fazlasıyla sosyolojik geleneğe yakın bulan (Hodgson 1994; Ingham 1996) ya da onu bir çeşit iktisat sosyolojisi olarak yorumlayan (Groenewegen, Pitelis and Sjostrand 1995) yaklaşımlara rağmen, bir disiplin olarak sosyolojinin neoklasik ortodoksinin belirlediği sınırların bıraktığı boşlukta hızla yükselişinin kurumsal iktisadın gerilemesinin gerekçelerinden birisi olduğu söylenebilir. Bu durum kurumsal iktisatçıların entelektüel işbölümünde işlevsizleşmesine yol açmıştır. Bu işlevsizleşme kurumsal iktisadın yirminci yüzyıl boyunca sosyolojik söylemle alışverişe girmekten neden sakındığını ve kendine ortodoks iktisadın dışında ama her durumda iktisadi bir söylem geliştirme çabası içine neden girdiğini açıklayabilir.

Bir heterodoks iktisat okulu olarak kurumsal iktisadın seyri izlendiğinde bu seyrin ortodoksi-heterodoksi ilişkisinin doğasına ilişkin ve buna bağlı olarak da iktisat ile sosyoloji arasındaki münasebete ilişkin oldukça açıklayıcı ipuçlarını barındırdığı görülmektedir. Kurumsal iktisat ortodoksinin eleştirisi yönünde daha sosyolojik imalarla çıktığı teorik yolculuğunu felsefi zeminde ortodoksinin zeminine yaklaştırdığından var olan eleştirel potansiyelini kullanamamıştır.

Kurucu figürü Thorstein Veblen olan kurumsal iktisat neredeyse bütünüyle Amerikan ürünüdür. Veblen'in ondokuzuncu yüzyılın hemen sonundan başlayarak yirminci yüzyılın ilk çeyreğini kapsayacak bir dönem içerisinde ortaya koyduğu çalışmalar kurumsal iktisadın şekillenmesinde büyük rol oynamıştır. Veblen'in çalışmaları felsefi ve metodolojik zeminde ortodoks iktisadın eleştirisinden (Veblen [1919] 1990), mevcut kapitalist kurumların ve davranış kalıplarının sosyolojik temelde eleştirisine (Veblen [1923] 1964; [1921] 1990; [1899] 1994) kadar geniş bir yelpaze oluşturur. Veblen'in kapitalist kurumları eleştirirken başvurduğu dil, onun düşünce tarihi içerisinde sosyologlarca sahiplenilmesine bile yol açmıştır.

Veblen'in ortodoks iktisadı felsefi zemindeki eleştirisi ise, muUygarlığı Anlamanın Anahtarı Olarak İktisadi Zihniyet

Htemelen kendisi öyle amaçlamamış olsa da, kendinden sonra gelecek olan kurumsalcıları toplumsal olandan uzaklaşıp, iktisadi dünyayı teknik bir işleyiş olarak algılamalarına yol açacak bir eğilimin altyapısını oluşturmuştur. Bu eğilim yer yer Veblen'in kötüye kullanımından kaynaklansa da çoğu zaman da Amerikan pragmatizminin yirminci yüzyıldaki dönüşümlerinden etkilenmiştir. Bir Amerikan ürünü olan kurumsal iktisadın felsefi zeminini yine bir Amerikan ürünü olan Amerikan pragmatizmi oluşturur. C.S.Peirce ile başlayan gelenek Kartezyen düşünceye itirazla yola çıkmışsa

da, yirminci yüzyılın özellikle ikinci çeyreği ile birlikte naif bir empirisizme ve pozitivistliğe evrilmiştir. Pragmatizmdeki bu dönüşüm Veblen üzerinden kurumsal iktisadı inşa etmeye çalışan sonraki dönem iktisatçılarının da doğa bilimi taklidi anlamında “bilimsellik” standardı peşinde koşmalarına yol açmıştır. Veblen’in evrimciliği bu dönemde empirik temelde değişimin analizi olarak algılanmıştır. Kurumsal yapıya yönelik algı hala sosyolojikse de, felsefi zemin fazlasıyla empiriktir. (Rutherford 2011, 347).

Yirminci yüzyılın son çeyreğine gelindiğinde ise pragmatizm Alman hermeneutik düşüncesini de kullanarak kökenlerine yeniden bakmaya başlamış (Rorty 1981, Bernstein 1983) bu da kurumsal iktisadın felsefi zemininin yeniden toplumsal olanın doğal olandan farklılığını iddia eden bir zemine kavuşması imkanının ortaya çıkışı anlamına gelmiştir. Fakat kurumsal iktisat bunu kullanmayı yeğlememiştir. Pragmatizmin aldığı yeni biçimin kendisine sunduğu eleştirel imkanlardan uzak durmuş, iktisadi dünyayı açıklarken onun toplumsallığını vurgulamak yerine daha evrimci bir dile yönelmiştir. Bu evrimci dilin son dönemde en öne çıkan isimlerinden birisi olan Hodgson (2004) yeniden Veblen’e ama evrimci Veblen’e dönüşün sürükleyici isimlerinden birisi olmuştur. Hodgson’ın çabası ile belirginleşen bu dil çağdaş kurumsal iktisat içerisinde önemli bir karşılık bulmuş bu da kurumsal iktisadı biyolojiden yöntem devşiren bir okula dönüştürmüştür. Felsefi zeminde bakıldığında kurumsal iktisat tıpkı ortodoks iktisat gibi doğalcı bir zemine yerleşmiştir (Yılmaz 2011). Bu ortaklık sonucunda ortodoksinin dilinde meydana gelen ve yukarıda dile getirilen deneysel, davranışsal ve bilişsel yönelimler, kurumsal iktisadın evrimci dilinin oldukça yakınına gelmişlerdir.

Kurumsal iktisat ile sosyoloji arasındaki ilişki açısından bakıldığında 1980’li yıllar sonrası hızla gelişip belirginleşen “yeni iktisat sosyolojisi” ile Veblen geleneğine bağlı kurumsal iktisatçıların değil de metodolojik emperyalizm sonucunda iktisadın yayılımlarından birisi olarak ortaya çıkan yeni kurumsal iktisadın irtibata geçmiş olması da düşünce tarihinin ironik öykülerinden birisidir. Veblen geleneğinin kurumsal iktisadının yeni iktisat sosyolojisinin sosyolojik davetinden görece uzak duruşu, yirminci yüzyılın ilk yarısındaki zeminini sosyolojiye kaptırmış olması ile kısmen de olsa ilgilidir.

Kurumsal perspektifi daha sosyolojik bir dille yeniden inşaya yeltenen metinler varsa da bunlar kurumsal iktisat içerisinde azınlıkta kalmaktadırlar. Zafirovski’nin (2004) sosyolojik kurumsalcılık geliştirme çabaları,

Heiskala'nın (2007) Parsons ve Habermas'tan yararlanıp onları da aşan semiyotik kurumsalcılık inşası, Beckert (2003), Kilpinen (2003), Yılmaz (2007)'in pragmatizmi temel alarak kurumsal iktisadı daha sosyolojik bir kavram olan alışkanlıklar üzerinden inşa çabaları bunlar arasındadır. Bu çabalar kurumsal iktisada sosyolojik analiz içerse de kendi içinde tutarlı bir zemine oturan ve doğalcılıktan da uzak duran bir söylem imasında bulunmaktadırlar.

Arabuluculuk Çabası: İktisat Sosyolojisi

İktisadın ortodoksisi 1970'li yıllar sonrası entelektüel işbölümünü ihlal edip komşu disiplinlerin inceleme alanlarına doğru yönelmeye başlayınca heterodoks iktisat okullarının daha felsefi ve sosyolojik zeminde itirazlar ortaya koyması beklenirken bu pek gerçekleşmemiştir. Kurumsal iktisat örneğinde dile getirildiği gibi ortodoksiye itiraz toplumsallık vurgusundan değil, ortodoksinin fizik taklidine biyoloji taklidiyle cevap vermek denebilecek bir cepheden gelmiştir. Kurumsal iktisat literatürünün söyleminde başvurduğu birtakım sosyolojik kavramlar konusunda ise ısrarcı olmadığı, onları eleştirilerine daha çok dolgu malzemesi kabilinden kullandığı görülmektedir.

Ortodoks iktisat ise hem sosyolojinin hem de Veblen geleneğinin kurumsal iktisadının temel kavramı olan kurum kavramını metodolojik bireycilik temelinde rasyonel seçim teorisi ile açıklamaya girişmiştir. Özellikle Douglass North ile tarihsel kurumlara, Ronald Coase ve Oliver Williamson ile firmalara yönelen bu inceleme alanı “yeni kurumsal iktisat” olarak etiketlenmiştir.

Sosyolojik düşünce ise buna “yeni iktisat sosyolojisini” geliştirerek karşılık vermiştir Yılmaz (2003). Sosyolojik düşüncenin klasik metinleri aynı zamanda iktisat sosyolojisi metinleri olarak okunabilirler ama yirminci yüzyılın ikinci çeyreğinde iyice netleşen işbölümünden sonra iktisat sosyolojisi kavramının geri çekildiği aşıkardır. Kavramın yeniden kullanıma girmesi ve hızla zenginleşen bir literatüre kavuşması 1980'li yıllar sonrasında gerçekleşecektir.

Yeni iktisat sosyolojisi adı verilen yaklaşımın en belirleyici metinlerinden birisi Mark Granovetter'in (1985) “Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness” makalesi olmuştur. Granovetter bu makalede ortodoks iktisadın varsayımlarını eleştirir ki bu eleştiriler yeni kurumsal iktisat için de geçerlidir. Ona göre sosyolojide aşırı sosyalleşmiş, iktisatta

ise eksik sosyalleşmiş bir eylem teorisi söz konusudur. İlki iktisadi etkiyi dışlarken ikincisi toplumsal olanı dışlamaktadır. Aktörler ne toplumsal yapıdan bağımsızdır ne de bütünüyle onun tarafından belirlenir. Granovetter kendinden sonra iktisat sosyolojisi literatürünün vazgeçilmez kavramı haline gelecek olan ve aslında Polanyi'nin vaktiyle kullanmış olduğu gömülülük (embeddedness) kavramını önerir. Kavram iktisadi alanın toplumsal, kültürel, politik ve bilişsel süreçler içerisine gömülü olduğunu öne sürer (Beckert 1996; 2003). Granovetter'a göre (1992, 4) öncelikle iktisadi eylem toplumsal ilişkiler ağı içine gömülmüştür. İkinci olarak, iktisadi eylem hem iktisadi hem de iktisadi olmayan amaçlar peşinde koşar. Üçüncü olarak da iktisadi kurumlar toplumsal olarak inşa olurlar.

Yeni iktisat sosyolojisinin gelişimine büyük katkı yapmış olan Smelser ve Swedberg'in (1994, 3) tanımıyla söylemek gerekirse iktisat sosyolojisi ekonomik alanın sosyolojik perspektiften analizi anlamına gelir. İktisadi alan ile kastedilen ise kıt kaynakların üretiminin, bölüşümünün, mübadelesinin ve tüketiminin gerçekleştirildiği alandır. İktisat sosyolojisi 1980'li yılların sonlarından başlayarak hızla ivme kazanmış ve yeniden kayda değer bir alt disiplin cesametine ulaşmıştır. İktisadi dünyaya yönelik sosyolojik perspektiften yapılan çalışmalar için önerilen yöntemin Veblen geleneğinin kurumsal iktisadıyla önemli paralellikler içerdiği görülmektedir. Fakat buna rağmen kurumsal iktisat ile iktisat sosyolojisi literatürü arasındaki diyalog yok denecek kadar azdır (Velthuis 1999, 641; Swedberg 1991, 257, 270). Bu diyalogsuzlukta yukarıda değinilen iki önemli gerekçe rol oynamaktadır. İlk gerekçe kurumsal iktisadın yirminci yüzyılda sosyolojinin yükselişi ile zemin yitirmiş olmasıdır. Parsons sosyolojiye alan açmaya çalışırken açıkça Veblenci kurumsal iktisada saldırır ve ona karşı Weber'i öne çıkarır (Velthuis 1999). Ortodoks iktisat ile sosyoloji arasındaki entelektüel işbölümü konusundaki uzlaşma, kurumsal iktisadın hızla gerilemesine yol açmıştır. Kurumsal iktisatçılar, ekonomi alanına yönelik sosyolojik perspektiften yaklaşmayı öneren iktisat sosyolojisinden bu gerekçeyle uzak duruyor olabilirler. Diğer heterodoks iktisat okulları gibi onlar da ortodoksi karşısında iyi kötü tutarlılığı olan ve "sosyolojik" suçlamasına maruz kalmayacakları bir söylem inşası peşinde koşmaktadırlar. Israrcı evrim ve teknoloji vurguları bununla ilgilidir. İkinci gerekçe ise ilkinin bağlı olarak kurumsal iktisatçılar ortodoksi içerisindeki yeni dönüşümlerle aynı zeminde buluşabileceklerini düşünmektedirler. Evrim vurgusu ile bilişsel ve davranışçı çalışmaların aynı doğalcı zemin üzerinde yükseldiğine daha önce değinildi.

Kurumsal iktisat ile iktisat sosyolojisi arasındaki ilişkide asıl ilginç olan şudur. Çok daha sosyolojik perspektife sahip olan orijinal kurumsal iktisat ile iktisat sosyolojisi arasındaki diyalog yok denecek kadar sınırlıyken, iktisat sosyolojisi metinlerinin bireyci analizi dolayısıyla eleştirerek yola çıktıkları yeni kurumsal iktisat ile aralarında yoğun bir diyalog ve neredeyse bir tamamlayıcılık ilişkisi vardır. Yeni kurumsal iktisatçıların yoğunlaştığı işlem maliyetleri iktisadı, firma teorisi ve organizasyon iktisadı konusundaki gelişmeler, yeni iktisat sosyolojisi alanında çalışan sosyologların da çok soğuk bakmadıkları gelişmelerdir. (Swedberg 2003, 87).

Gerçi şunu da belirtmek gerekir. Yeni iktisat sosyolojisinin çıkış metni sayılabilecek olan Granovetter'in metni, yukarıda da değinildiği gibi, yeni kurumsal iktisadı, sosyolojik olanı göz ardı etmekle eleştirir ve iktisat sosyolojisinin bunu aşan bir perspektif önerdiğini dile getirir. Ama iktisat sosyolojisinin 1980'li yıllar sonrası gelişimi izlendiğinde yeni kurumsal iktisat ile ilişkisinin pek de düşmanca olduğu söylenemez. İktisat sosyolojisi yeni kurumsal iktisattan önemli ölçüde kavram transfer etmiştir. İktisat sosyolojisine ilişkin derlemelerde yeni kurumsal iktisat yaklaşımı önemlice yer tutmaktadır.

Sonuç

İktisat ile sosyoloji arasındaki ilişki başlangıcından beri hem kendine özgü bir araştırma alanı belirleme hem de otonom bir bilimsel disiplin hüviyetini kazanma çabasının belirlediği bir ilişki olmuştur. 1930'lu yıllarda varılan uzlaşmadan sonra her iki disiplinin kendi iç bünyesindeki evrime odaklı bir seyir izlemesi beklenirken 1970'li yıllar başı ile beraber iktisat disiplininin kendi araştırma alanını genişletme çabasına girmesi ile beraber iki disiplin arasındaki ilişki yeni bir boyut kazanmıştır. Uzlaşma yıllarında sosyolojinin alanına terk edilmiş olan alanlar 1970'li yıllar başlarıyla birlikte ortodoks iktisadın ilgi alanına girmeye başlamış ve yeni kurumsal iktisat gelişmiştir. Uzlaşmanın bozulması anlamına gelen bu gelişmeye sosyolojinin tepkisi bir çeşit karşı atak olarak gerçekleşmiş ve ekonomi alanını sosyolojik perspektiften inceleme iddiası ile yola çıkan yeni bir eğilim ortaya çıkmıştır. Yeni iktisat sosyolojisi olarak adlandırılan bu alan, her ne kadar sosyolojinin bir çeşit karşı atağı olsa da, yeni kurumsal iktisat ile çatışmacı bir dil benimsemeyi seçmemiş onun yerine daha kabullenici bir tutuma yönelmiştir. Yeni kurumsal iktisatçıların sosyolojik perspektifle pek

İlgilendikleri söylenemese de, yeni iktisat sosyolojisi alanındaki çalışmalar iktisat içerisindeki gelişmelere bigane kalmamışlardır. Bu yüzden aradaki ilişki bir diyalog ilişkisi değil, taraflardan birinin diğer alanın söyleminden yararlanma ilişkisidir.

İktisat ile sosyolojinin yeni kurumsal iktisat ile yeni iktisat sosyolojisi üzerinden kurduğu bu yeni ilişki sosyolojik gelenek içerisinde mikro geleneğe katkı yapan bir alt disiplinin doğmasına yol açmıştır. Fakat sosyolojinin klasik teorisyenler kuşağının makro perspektifinden hayli uzak bir alan olarak bu durum şekillenmiştir. Üstelik yeni iktisat sosyolojisinin 1980'li yıllar sonrasının önde gelen isimleri Max Weber gibi daha bütünlüklü perspektifler öneren isimlere çokça müracaat etseler de sonuç pek değişmemiştir.

Bu gelişme ise iktisat ile sosyoloji ilişkisinin ilk döneminde sosyolojinin yükselişi ile zemin kaybeden Veblen geleneğinin kurumsal iktisadı ile vaktiyle kurulamamış diyalogun bir kez daha ihmal edilmesi gibi bir sonuç doğurmuştur. Daha makro ve eleştirel perspektiften bir diyalog geleneksel disiplin sınırlarının aşınmasına belki yol açacak ama sosyal bilim ufku önemli imkanlar sunacak bir yol açabilirdi. Oysa hem kurumsal iktisat hem de yeni iktisat sosyolojisi kendi iç dillerinin mantıksal tutarlılığını önceliklerinden bu diyalog gerçekleştirmemiştir. Diyalogun gerçekleşmemesi daha bütüncül ve eleştirel bir sosyal teorik yaklaşımın doğuşunu engelleyerek, kendi söylem alanına çekilen iki dar uzmanlığın yan yana varoluşu gibi bir sonuç doğurmuştur.

KAYNAKÇA

Beckert, J. (1996), "What Is Sociological about Economic Sociology? Uncertainty and the Embeddedness of Economic Action", *Theory and Society* 25, 803–840.

Beckert, J. (2003), "Economic Sociology and Embeddedness: How Shall We Conceptualize Economic Action?" *Journal of Economic Issues* 37: 3, 769-87.

Bernstein, R. J. (1983), *Beyond Objectivism and Relativism: Science, Hermeneutics, and Praxis*, Pennsylvania: University of Pennsylvania Press.

Bögenhold, D. (2010), "From Heterodoxy to Othodoxy and Vice Versa: Economics and Social Sciences in the Division of Academic Work", *American Journal of Economics and Sociology*, 69: 5, 1566-1590.

Caille, A. (2007), "Sociology as Anti-Utilitarianism", *European Journal of Social Theory*, 10: 2, 277-286.

Clarke, S. (1982), *Marx, Marginalism and Modern Sociology*, London: Macmillan

Colander, D. (2000) The death of neoclassical economics, *Journal of the History of Economic Thought*, 22, 127-143.

Colander, D., Holt, R. P. F. and Rosser, J. B., (2004), "The Changing Face of Mainstream Economics", *Review of Political Economy*, 16: 4, 485-499.

Davis, J. B. (2006), "The Nature of Heterodox Economics", *Post-Autistic Economics Review*, 40, 23-30.

Davis, J. B. (2008), "The Turn in Recent Economics and Return of Orthodoxy", *Cambridge Journal of Economics*, 32, 349-366.

Dow, S. C. (2011), "Heterodox Economics: History and Prospects", *Cambridge Journal of Economics*, 35, 1151-1165.

Frey, B. and Benz, M. (2004), "From Imperialism to Inspiration: A Survey of Economics and Psychology", D. J., Marciano, A. and R. J. (eds), *The Elgar Companion to Economics and Philosophy*, Cheltenham: Edward Elgar.

Granovetter, M. (1985), "Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness", *American Journal of Sociology*, 91, 481-510.

Granovetter, M. (1992), "Economic Institutions as Social Constructions: A Framework for Analysis", *Acta Sociologica*, 35, 3-11.

Groenewegen, J., C. Pitelis, and S-E. Sjostrand (eds.) (1995), *On Economic Institutions, Theory and Application*, Aldershot: Edward Elgar.

Heiskala, R. (2007), "Economy and Society: from Parsons through Habermas to Semiotic Institutionalism", *Theory and Methods*, 46: 2, 243-272.

Hodgson, G. M. (1994), "The Return of Institutional Economics", N. Smelser and R. Swedberg (eds.) *The Handbook of Economic Sociology*, Princeton: Princeton University Press.

Hodgson, G. M. (2004), *The Evolution of Institutional Economics, Agency, Structure and Darwinism in American Institutionalism*, London: Routledge.

Hodgson, G. M. (2008), "Prospects for Economic Sociology", *Philosophy of the Social Sciences*, 38: 1, 133-149.

Ingham, G. (1996), "Some Recent Changes in the Relationship Between Economics and Sociology", *Cambridge Journal of Economics*, 20, 243-275.

Joas, H. (1993), *Pragmatism and Social Theory*. Chicago: The University of Chicago Press.

Joas, H. (1996), *The Creativity of Action*. Chicago: The University of Chicago Press.

Kalberg, S. (2007), "A Cross-National Consensus on a Unified Sociological Theory? Some Inter-Cultural Obstacles", *European Journal of Social Theory*, 10: 2, 206-219.

Kilpinen, E. (2003), "Does Pragmatism Imply Institutionalism." *Journal of Economic Issues*, 37: 2 291-304.

Lawson, T. (2006), "The Nature of Heterodox Economics", *Cambridge Journal of Economics*, 30, 483-505.

Lee, F. S. (2010), "A Case for Ranking Heterodox Journals and Departments", *On the Horizon*, 16: 4, 241-251.

O'Hara, P. A. (2010), "Can the Principles of Heterodox Political Economy Explain Its Own Re-Emergence and Development?", *On the Horizon*, 16: 4, 260-278.

Parsons, T. ([1937] 1968), *The Structure of Social Action*, New York: The Free Press.

Robbins, L. (1932), *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science*. London: Macmillan

Rorty, R. (1981), *Philosophy and the Mirror of Nature*, Princeton: Princeton University Press.

Rutherford, M. (2011), *The Institutional Movement in American Economics, 1918-1947*, Cambridge: Cambridge University Press.

Smelser, N. J. And R. Swedberg (1994), "The Sociological Perspective on the Economy", N. J. Smelser and R. Swedberg (eds.), *The Handbook of Economic Sociology*, Princeton: Princeton University Press.

Swedberg, R. (1991), "Major Traditions of Economic Sociology", *Annual Review of Sociology*, 17, 251-276.

Swedberg, R. (2003), *Principles of Economic Sociology*, Princeton: Princeton University Press.

Veblen, T. B. ([1923] 1964) *Absentee Ownership and Business Enterprise in Recent Times*. New York: Augustus M. Kelley.

Veblen, T. B. ([1919] 1990), *The Place of Science in Modern Civilization*

and Other Essays. New Brunswick: Transaction Publishers.

Veblen, T. B. ([1921] 1990), *The Engineers and the Price System*. New Brunswick: Transaction Publishers.

Veblen, T. B. ([1899] 1994), *The Theory of Leisure Class*. New York: Dover Publications.

Velthuis, O. (1999), "The Changing Relationship Between Economic Sociology and Institutional Economics: From Talcott Parsons to Mark Granovetter", *American Journal of Economics and Sociology*, 58: 4, 629-649.

Yılmaz, F. (2003), "İktisat ve Sosyoloji: Rakip Kardeşlerin Hakimiyet Kavgası", *Toplum ve Bilim*, 95, 61-84

Yılmaz, F. (2007), "Veblen and the Problem of Rationality", *Journal of Economic Issues*, 41: 3, 841-862.

Yılmaz, F. (2011), "Düşünceden Kaçış Çabasının Öyküsü: İktisadın Felsefeden Kopuşu", O. İşler ve F. Yılmaz (der.) *İktisadi Felsefeyle Düşünmek*, İstanbul: İletişim

Yonay, Y. and Breslau, D. (2006), "Marketing Models: The Culture of Mathematical Economics", *Sociological Forum*, 21: 3, 345-386.

Young, C. (2009), "The Emergence of Sociology from Political Economy in the United States: 1890 to 1940", *Journal of the History of the Behavioral Sciences*, 45: 2, 91-116.

Zafirovski, M. (2004), "Paradigms for Analysis of Social Institutions: A case for sociological institutionalism", *International Review of Sociology: Revue Internationale de Sociologie*, 14:3, 363-397.

